

Kooperatifler İçin Başarı Ölçeği Geliştirme Çalışması*

Orhan GÜZEL**

Hüseyin AKTAŞ***

ÖZ

Ülkemizin gelişmişlik seviyesinin yükseltilmesi açısından, yerelden gerçekleştirilecek gelişmeler önem arz etmektedir. Yerelde gerçekleştirilecek çalışmaların en önemlileri arasında kooperatiflerin yapacağı çalışmalar gösterilebilir. Kooperatiflerin faaliyetlerinde başarıyı yakalamaları; kendi ortakları, sosyal çevreleri ve nihai olarak bölge / ülke açısından önemlidir. Ancak ölçülemeyen bir olgunun başarı seviyesinin belirlenmesi de bilimsel açıdan mümkün görünmemektedir. Bu anlamda çalışmamız kapsamında kooperatif ortaklarının memnuniyeti bağlamında kooperatif performanslarının ölçülmesini hedefleyen "Kooperatifler İçin Başarı Kriterleri Ölçeği", yine günlük hayatta en fazla karşılaşılan "Kadın Kooperatifi, Tarım Satış Kooperatifi, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifi" ortakları üzerinde yapılan çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sayede kooperatiflerin başarılı sayılmalarına dayanak gösterilecek bir takım başarı kriterlerini içeren bilimsel bir ölçek geliştirilerek bilimsel yazına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatif, Başarı, Ölçek

JEL Sınıflandırması: J54, M49, P13

Success Scale Development for Cooperatives

ABSTRACT

In terms of increasing the development level of our country, developments that will take place locally are very important. Among the most important studies on this subject are the works to be carried out by the cooperatives. The success of cooperatives is important for their partners, their social environment, for the region and the country. However, it is not scientifically possible to determine the success level of an immeasurable phenomenon. Therefore within the scope of this study, in the context of the satisfaction of the cooperative partners, "Success Criteria Scale for Cooperatives" -which aims to measure cooperative performance- has been tried to be revealed by working on partners of the most frequently encountered cooperatives in daily life (such as "Women's Cooperatives, Agricultural Sales Cooperatives, Production and Marketing Cooperatives and Agricultural Development Cooperatives".) In this way, it is aimed to contribute to the literature by developing a scientific scale that includes a number of success criteria that will be used as a basis for the success of cooperatives.

Key Words: Cooperative, Success, Scale

JEL Classification: J54, M49, P13

* Bu makale "Kooperatifler İçin Başarıyı Etkileyen Faktörler ve Bir Ölçek Geliştirme Çalışması" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Yunusemre Belediyesi, guzel.orhan@hotmail.com, ORCID Bilgisi: 0000-0002-1257-4779

*** Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Bölümü, huseyin.aktas@cbu.edu.tr, ORCID Bilgisi: 0000-0002-0580-4644

GİRİŞ

Kontrat Melerowicz tarafından kooperatifler, ekonomik açıdan bakıldığında ortak bir ticari amaca ulaşmak noktasında oluşturulan birlikler şeklinde tanımlanmıştır. Charles Gide adındaki Fransız kooperatifçisi ise kooperatifi, kârı ikinci plana atan birleşmeler şeklinde ifade etmiştir. İtalyan iktisatçısı Valenti kooperatifi, genel dağılımdan olumsuz etkilenenler tarafından, dağılımda nispeten bir denge meydana getirmek ve uğradıkları zararı bertaraf etmek amacıyla istekli bir şekilde birleşerek oluşturdukları kolektif bir yapıdır şeklinde tanımlamıştır (Mülayim, 2006:60). Her ne kadar tanımlar farklı olsa da tüm uzmanlar, kooperatifçilik felsefesi özünde aynı noktada buluşmaktadırlar.

Kooperatifçilik temel olarak birlikte iş yapma ve var olan işlerin el birliği ile halledilmesi şeklinde ifade edilecek olursa, geçmişten bugüne insanların toplu bir şekilde yaşadıkları tüm zamanlarda uygulanagelen bir yöntemdir. Ancak kooperatifçilik, zamanla güncel ekonomik sistemde kendine yer bulması ile birlikte bilimsel açıdan da incelenmeye başlanmıştır.

Kooperatiflerin başarılı olmaları için hangi unsurlara dikkat etmeleri gerektiğinin farkında olmaları ve faaliyetlerinde bu unsurlara dikkat ederek adım atmaları, onların uzun ömürlü olmaları ve başarılı bir yaşam eğrisi yakalamaları açısından hayati öneme sahiptir.

Tam bu noktada çalışmamızın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmamız ile başta kooperatif yöneticileri olmak üzere kooperatiflere, kendileri için geçerli olabilecek başarı kriterleri analiz edilerek, bu kritikler çerçevesinde faaliyet gerçekleştirmeleri önerilmektedir. Kooperatif ortaklarının memnuniyeti bağlamında kooperatif performanslarının ölçülmesini hedefleyen “Kooperatifler İçin Başarı Kriterleri Ölçeği”, yine günlük hayatta en fazla karşılaşılan “Kadın Kooperatifi, Tarım Satış Kooperatifi, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” ortakları üzerinde yapılan çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sayede kooperatiflerin başarılı sayılmalarına dayanak gösterilecek bir takım başarı kriterlerini içeren bilimsel bir ölçek geliştirilmek suretiyle bilimsel yazına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Kooperatifçilik alanında çalışma yapacak araştırmacılara katkısı bulunacağı ve toplumsal fayda oluşturacağı düşünülen çalışmamızın beklenen etkiyi oluşturması ümit edilmektedir.

I. KOOPERATİFÇİLİK KAVRAMI

Kaynağı Latince “coopera'tion” kelimesi olan Fransızca “coéperer” kelimesinden kooperatif kavramı doğmuştur. Ortaklaşa çalışma, birlikte iş yapma, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma içerisinde bulunma Türk milletinin temelde kültürel yapısında bulunan bir özelliktir. Yunus Emre “Gelin tanış olalım işi kolay kılalım” ve Mevlana “Yalnız taş duvar olmaz” şeklindeki ifadeleriyle bu gerçeği ortaya koymuşlar ve Türk milletine yönelik olarak birliktelik içerisinde hareket etmelerini; birlik olmalarını ve birlik içerisinde iş yapma yönünde hareket etmelerini veciz ifadelerle tavsiye etmişlerdir (Gümüş, 2003:9). Görüldüğü gibi kooperatifçilik, aslında toplumumuzun benliğinde var olan değerlerle birlikte düşünüldüğünde toplumumuzda hâlihazırda var olan bir sistematiktir.

Kooperatifçilik kavramını sadece ekonomik boyutuyla ele almak yerine daha geniş bir çerçevede incelediğimizde, özünde taşıdığı değerler itibariyle geçmişte ve günümüzde toplum hayatımızın bir parçası olduğu söylenebilir.

Bir kooperatif genel olarak; kâr payı veya artık değer olduğu, daha düşük fiyatların tüketiciye sunulduğu, kooperatif mülkiyetinin ortakları arasında eşit ağırlıkta olduğu, iyileşmiş çalışma koşullarına sahip, kooperatifte yer almayı kabul eden gönüllü bireyler ağı olarak ifade edilmektedir (Altman, 2010:563). Ancak kooperatiflerin başarı kriterleri, bu özelliklerinin hissedilme derecesine etki eden bir etken olarak karşımıza çıkar.

Kooperatifçilik kavramı daha çok üretim yönüyle ön plana çıkmaktadır. Ancak kooperatiflerin gelişme ve profesyonelleşme süreçleri, cirolarının artması ile doğru orantılı bir şekilde seyretmektedir. Toplumun refah seviyesinin artmasıyla kooperatifler, natürel ve organik ürünlerin adresi olarak görülmeye başlanmış ve bu durum kooperatiflere olan ilgiyi artırarak daha kurumsal kooperatiflerin önünü açmıştır.

II. TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA KOOPERATİFÇİLİK

Kooperatifçiliğin Türkiye'deki, Avrupa'daki ve dünyadaki durumuna biraz daha yakından bakmak gerekirse aşağıdaki rakamlarla karşılaşmak mümkündür;

A. Türkiye'de Kooperatifçilik

Türkiye'de kooperatifçilik açısından durumu istatistikî bilgiler ışığında inceleyecek olursak (sosyalekonomi.org / 20.06.2022);

- Türkiye'de 2022 yılı itibari ile, 53.259 kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatifler 30 farklı türde faaliyetlerine devam etmektedir. Tüm bu kooperatiflerin 7.422.994 ortağı bulunmaktadır.
- Kooperatif sayılarına faaliyet alanına göre bakıldığında en fazla sayıda kooperatifin konut yapı kooperatifleri olduğu görülmektedir. Bu kooperatif grubunu tarımsal kalkınma kooperatifleri takip etmektedir. Üçüncü sırada ise motorlu taşıma kooperatifleri yer almaktadır.
- Türkiye'deki kooperatiflerin büyüklüklerini ortak sayıları açısından değerlendirildiğinde ise; ilk sırada pancar ekicileri kooperatifleri gelmektedir. Bu kooperatifleri ikinci sırada konut yapı kooperatifleri takip etmektedir. Tarım kredi kooperatifleri ise bu iki kooperatif grubunun ardından üçüncü sırada yer almaktadır.
- Türkiye'deki kooperatiflerin toplam yıllık cirolarının 300 milyon Avrodan daha fazla olduğu görülmektedir. Cirolar bazında ilk üç kooperatif sırası ile, Pankobirlik, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Farma Lojistik Kooperatifi'dir.
- Türkiye, kooperatif sayıları bakımından Avrupa'da en çok kooperatife sahip ikinci ülkedir. Ancak yıllık ciro, çalışan sayısı ve ortak sayısı gibi çok kritik göstergeler açısından, Avrupa'da ilk üç ülke arasına girememektedir.

B. Dünya’da Kooperatifçilik

Türkiye’de kooperatif istatistikleri açısından durum bu şekilde iken, Dünya genelindeki kooperatif istatistiklerini inceleyecek olursak (sosyalekonomi.org / 20.06.2022);

- Dünya genelinde 2,6 milyon kooperatif bulunmaktadır ve bu kooperatifler, 1 milyarın üzerinde müşteri ve ortakla 145 ülkede faaliyetlerine devam etmektedirler.
- Dünya genelini kooperatifçilik ekosisteminin büyüklüğünü şu şekilde bir örnekle vermek mümkün olacaktır; eğer dünyadaki kooperatifçilik ekosistemi bir ülke olarak birleştirilseydi bu ekonomi, Almanya’dan sonra dünyanın en büyük beşinci ekonomisi olacaktır.
- Dünya genelinde kooperatiflere ait olan varlıkların toplam değeri yaklaşık olarak 19,6 trilyon Dolar seviyelerindedir.
- Kooperatifçilik ekosisteminin Dünya’daki yıllık geliri, küresel boyuttaki toplam gayrisafi yurtiçi hasılanın yaklaşık olarak %4,3’üne denk gelmektedir ve bu durumun parasal olarak ifadesi 2,98 trilyon Doldardır.
- Finlandiya, Yeni Zelanda, Fransa ve Hollanda’nın ulusal gelirlerine bakıldığında bu gelirlerin %10’undan daha çoğunun kooperatifler eliyle üretilmekte olduğu görülmektedir.
- Elde bulunan ve 156 ülkeyi içeren verilere göre, küresel ölçekte yarı zamanlı ve tam zamanlı şekilde kooperatiflerde çalışanların sayısı yaklaşık olarak 279,4 milyon kişidir.
- Dünya geneline bakıldığında en yaygın kooperatif türünün tarım kooperatifleri olduğu rahatlıkla söylenebilir.
- Kooperatiflerin faaliyetleriyle ilişkili veya bizzat kooperatiflerde çalışanların sayısı, dünyada çalışan aktif nüfusun yaklaşık olarak %9,46’sını oluşturmaktadır.

III. ÖLÇEK GELİŞTİRME

Bilimsel literatüre, etkili olabilecek nitelikte bir ölçüm aracı kazandırmanın ileride yapılacak bilimsel çalışmalar noktasında bir köşe taşı niteliği taşıyabileceği, araştırmacıların birçoğu tarafından ifade edilmektedir (Slavec ve Drnovsek, 2012). Burada önemli olan konu, geliştirilen ölçeğin ilgili alana katkı sağlaması ve doldurduğu boşluk sayesinde araştırmacılara yeni bir bilimsel araç kazandırılması konusunda yakalanacak başarıdır.

Sosyal bilimler alanına ait konular üzerinden ölçek kavramını değerlendirecek olursak; ölçeğin karşılaşılan farklı durumlar karşısında bireylere, nesnelere ve süreçlere yönelik arzu edilen bir takım verileri sağlamaya yönelik işlevsel bir yöntem olduğu ifade edilmektedir (Morgado vd., 2015). Araştırmacılar özellikle sosyal bilimler alanındaki çalışmalarında, inceledikleri konu hakkında sağlıklı, geçerli ve güvenilir verileri daha önceden farklı bilimsel çalışmalarda geliştirilen ölçekler sayesinde rahatlıkla toplayabilirler.

Sosyal bilimler açısından ölçeğin önemi, soyut yani direkt olarak gözlemlenmesi mümkün olmayan alanların sayısal bir nitelik kazandırılarak ölçülmesini mümkün hale getirmesidir (Bolarinwa, 2019). Diğer bir ifade şekliyle

ölçeğin sosyal bilimlerdeki önemi, hâlihazırda anlam yüklenemeyen teorik bir takım değişkenlerin ortaya çıkarılmasına imkân sağlayan, bir araya getirilmiş maddeler bütünü olmasından kaynaklanmaktadır (Carpenter, 2019).

Ölçek geliştirme çalışmalarının amacına bakıldığında, bir yapılanmayı açıkça ifade etmek ve bu yapılanmayı yeterli derecede ölçmek için kullanılabilir bir araç oluşturmak olduğu görülmektedir (Wymer ve Alves, 2013). Elbette geliştirilen ölçeğin ilerleyen dönemlerde farklı araştırmacıların yaptıkları farklı araştırmalarda kullanılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Buda ölçeğin bilimsel açıdan geçerli ve güvenilir olmasını gerektirir.

Ölçek geliştirme sürecine bakıldığında ise, eldeki araçlarla doğrudan ölçülemeyen bir takım kuramsal değişkenlere yönelik bilgi elde etmek, kuramsal değişkenlerin hâlihazırdaki seviyelerini gözler önüne sermek ve sayısal bir takım analizler gerçekleştirmek amacıyla kat edilmesi gereken aşamaları içerdiği görülmektedir (DeVellis, 2017).

MATERYAL VE YÖNTEM

1. Materyal

Kooperatiflerin hangi kriterlere göre başarılı sayılabileceklerine ilişkin maddeleri belirlemeye yönelik “kooperatifler için başarı kriterleri ölçeği” geliştirilmesini amaçlayan bu çalışmanın materyali, konuya ilişkin mevcut literatürden derlenen makro veriler yanında, 5’li likert tipinde sorular barındıran ve kooperatif başkan ve ortakları ile yapılan yuvarlak masa görüşmelerinden elde edilmiştir.

2. Yöntem

2.1. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada kullanılan anketlerin toplanması aşamasında ankete katılan kişilere telefonla birebir görüşme yoluyla ulaşılmış ve anketler akıllı telefon ve bilgisayar üzerinden doldurtulmak suretiyle elde edilmiştir.

Anket çalışmasının örnekleme il farkı gözetmeksizin Kadın Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri dâhil edilmiştir. Bu kooperatif türleri belirlenirken çalışmanın konusu olan başarı kriterlerini yansıtması açısından işleyiş anlamında birbirlerine benzer kooperatif türleri olmalarına dikkat edilmiştir.

Anket çalışmada yukarıda bahsi geçen kooperatiflerin başkan ve ortaklarına ulaşılarak örnekleme dâhil edilmişlerdir. Ortakların kooperatif organlarında görev alıp almama durumları göz ardı edilmiştir.

Çalışmanın ilk pilot uygulamasında toplam 57 kişiye ulaşılmış olup bu kişilerin kooperatiflere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

		Kişi	%
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	26	45,6
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	25	43,9
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	5	8,8
	Tarım Satış Kooperatifi	1	1,8

Çalışmanın ikinci pilot uygulamasında toplam 209 kişiye ulaşılmış olup bu kişilerin kooperatiflere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

		Kişi	%
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	116	55,5
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	58	27,8
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	26	12,4
	Tarım Satış Kooperatifi	9	4,3

Çalışmanın ana uygulamasında toplam 281 kişiye ulaşılmış olup bu kişilerin kooperatiflere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

		Kişi	%
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	213	75,8
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	47	16,7
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	20	7,1
	Tarım Satış Kooperatifi	1	0,4

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere bu çalışma kapsamında anket yöntemiyle ulaşılan kişi sayısı 547 olarak gerçekleşmiş. Bu sayı ana kitleyi temsil açısından yeterlidir.

Çalışma kapsamında kullanılan anket formu beşli likert ölçeği şeklinde hazırlanmış olup, birinci kısmında katılımcıların demografik bilgilerinin alındığı bir bölüm mevcuttur. İkinci kısmında ise katılımcıların kooperatiflerin başarı algısını ölçmek için bir bölüm yer almaktadır.

2.2. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

Bu çalışma kapsamında verilerin ölçülmesi için farklı analiz türleri kullanılmıştır.

2.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Açıklayıcı faktör analizi, çok sayıdaki değişkeni belirli sayıda gruplara ayırmak suretiyle, gruplar arasındaki ilişkiyi minimum, değişkenler arasındaki ilişkiyi ise maksimum yaparak, grupları yeni değişkenlere dönüştüren bir analiz türüdür (Karagöz; 2021:639)

2.2. Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik analizi için, genellikle Cronbach Alpha katsayısı kullanılmaktadır. Cronbach Alpha katsayısı, bir ölçekteki soruların varyansının, genel varyansa bulunması ile elde edilmektedir. 0 ile 1 aralığında değer almaktadır (Karagöz; 2021:639). Cronbach Alpha katsayısının en az 0,7 olması arzu edilmektedir (Altunışık vd; 2012, s.126).

2.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi, önceden geliştirilmiş, önceki çalışmalarda kullanılmış, kuramsal dayanağı olan veya modelin doğruluğunu test etmek için kullanılan bir analiz türüdür. Faktör analizinde uyum iyiliği indeksine ait değerlerin, kabul edilebilir seviyede olması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin; 2021, 38-54).

IV. KOOPERATİFLER İÇİN BAŞARI KRİTERLERİ ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Çalışmanın ana amacını oluşturan bu başarı ölçeği geliştirme çalışması ile yapılmak istenen, farklı kooperatiflerin başarılarını bilimsel olarak ölçmek isteyen araştırmacıların kullanabileceği bilimsel bir ölçek ortaya konulmasıdır.

A. İlk Pilot Uygulama

İlk pilot uygulama ile ölçüğü meydana getiren 22 maddenin anlaşılması hususunda karşılaşılabilecek sorunların giderilmesi, Türkçe dilbilgisi kurallarına uygunluğu ve genel olarak ölçüğün maddelerinin yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, yapılan ilk pilot çalışmaya 57 kişi katılım göstermiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: İlk Pilot Örnekleme İlişkin Betimleyici Özellikler (n=57)

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	34	59,6
	Erkek	23	40,4
Medeni Durum	Evli	45	78,9
	Bekâr	12	21,1
Yaş	25-31 Yaş	4	7,0
	32-38 Yaş	5	8,8
	39-45 Yaş	7	12,3
	46 Yaş ve Üzeri	41	71,9
Eğitim	İlköğretim	9	15,8
	Lise	18	31,6
	Yüksekokul	10	17,5
	Fakülte	13	22,8
	Yüksek lisans	7	12,3
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	26	45,6
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	25	43,9
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	5	8,8
	Tarım Satış Kooperatifi	1	1,8

Katılımcıların %59,6’sı kadın ve %40,4’ü erkektir. Katılımcıların %78,9’u evli iken, %21,1’i bekârdır. Katılımcıların %7’si 25-31 yaş aralığında, %8,8’i 32-38 yaş aralığında, %12,3’ü 39-45 yaş aralığında ve %71,9’u 46 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %15,8’i ilköğretim, %31,6’sı lise, %17,5’i yüksekokul, %22,8’i fakülte ve %12,3’ü yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların %45,6’sı kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifi, %43,9’u tarımsal kalkınma kooperatifi, %8,8’i üretim ve pazarlama kooperatifi ve %1,8’i tarım satış kooperatifi üyesidir.

İlk pilot uygulama ve bu alanda uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda maddelerde anlatılmak istenen hususların ifade edilmiş biçimlerinde bir takım düzeltmelere gidilmiş ve anketin cevaplayanlar tarafından daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanmıştır.

B. İkinci Pilot Uygulama

İkinci pilot uygulama ile 22 sorudan oluşan ölçüğün, geçerlilik ve güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

İkinci Pilot Uygulamadaki Örnekleme İlişkin Bulgular

Genel bir kural olarak olması istenen, alınacak örneklem büyüklüğünün değişken sayısının 5 katı, hatta 10 katı civarında olmasıdır (Tavşancıl: 2002, 51; Gürbüz ve Şahin: 2016, 311). Yapılan ikinci pilot uygulamasına, 209 kişi katılım göstermiştir. İkinci pilot uygulamaya katılım sayısı, değişken sayısının yaklaşık olarak 10 katı civarında olduğu görülmektedir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: İkinci Pilot Örnekleme İlişkin Betimleyici Özellikler (n=209)

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	145	69,4
	Erkek	64	30,6
Medeni Durum	Evli	165	78,9
	Bekâr	44	21,1
Yaş	18-24 Yaş	3	1,4
	25-31 Yaş	19	9,1
	32-38 Yaş	23	11,0
	39-45 Yaş	46	22,0
	46 Yaş ve Üzeri	118	56,5
Eğitim	İlköğretim	40	19,1
	Lise	57	27,3
	Yüksekokul	33	15,8
	Fakülte	58	27,8
	Yüksek lisans	21	10,0
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	116	55,5
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	58	27,8
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	26	12,4
	Tarım Satış Kooperatifi	9	4,3

Katılımcıların %69,4'ü kadın ve %30,6'sı erkektir. Katılımcıların %78,9'u evli iken, %21,1'i bekârdır. Katılımcıların %1,4'ü 18-24 yaş aralığında, %9,1'i 25-31 yaş aralığında, %11'i 32-38 yaş aralığında, %22'si 39-45 yaş aralığında ve %56,5'i 46 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %19,1'i ilköğretim, %27,3'ü lise, %15,8'i yüksekokul, %27,8'i fakülte ve %10'u yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların %55,5'i kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifi, %27,8'i tarımsal kalkınma kooperatifi, %12,4'ü üretim ve pazarlama kooperatifi ve %4,3'ü tarım satış kooperatifi üyesidir.

İkinci Pilot Uygulamada AFA Analizi

Açıklayıcı faktör analizi, çok sayıdaki değişkeni belirli sayıda gruplara ayırmak suretiyle, gruplar arasındaki ilişkiyi minimum, değişkenler arasındaki ilişkiyi ise maksimum yaparak, grupları yeni değişkenlere dönüştüren bir analiz türüdür (Karagöz; 2021:639)

Faktör analizinde varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, KMO ve Barlett küresellik testi sonuçları değerlendirilmesi gerekmektedir. KMO değerinin 1'e yakın olması ve 0,5' ten büyük olması, bize örneklem büyüklüğünün yeterliliği noktasında bilgi sağlamaktadır (Kaiser 1974; Büyüköztürk, 2009; Seçer, 2015).

KMO değerinin 0,6 üzerinde olması, örneklemin faktör analizi için yeterli olacaktır. Barlett küresellik testinin anlamlı olması ($p<0,05$), faktör analizi yapılabileceği anlamına gelmektedir. Sonrasında, faktör yüklerinin en az 0,5'in üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Açıklanan varyansın sosyal bilimler için tek boyutlu ölçeklerde %30, çok boyutlu ölçeklerde %50 olması önerilmektedir (Gürbüz ve Şahin; 2016, 311).

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin geçerliliğini belirlemeye yönelik yapılmış olan AFA analizi sonuçları Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 4: İkinci Pilot Uygulamadaki AFA Analizleri (n=209)

Ölçek Maddeleri	Birinci AFA		İkinci AFA		Üçüncü AFA	
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 1	Faktör 2
S1	,887		,906		,910	
S2	,907		,924		,929	
S3	,892		,913		,919	
S4	,881		,901		,908	
S5	,899		,915		,919	
S6	,893		,908		,912	
S7	,766		,798		,805	
S8	,889		,912		,919	
S9	,759		,798		,809	
S10		622	,541	,541		
S11	,616	,635				
S12	,454	,526				
S13	,703		,751		,764	
S14	,699		,744		,756	
S15	,601	,604				
S16	,845		,874		,880	
S17	,727		,771		,781	
S18	,599	,660				
S19	,693	,598				
S20	,642	,549				
S21		,841		,856		,855
S22		,790		,857		,871
KMO Testi	,966		,959		,957	
Barlett Küresellik Testi	$x^2=6214,32$; $p<,001$		$x^2=4456,47$; $p<,001$		$x^2=4301,00$; $p<,001$	
Açıklanan Varyans	78,455		81,470		83,305	

Birinci AFA sonucunda; ölçekte yer alan maddelerin 2 faktörde toplandığı görülmektedir. KMO değerinin, 966 olduğu ve Barlett küresellik testi sonucunun ($x^2=6214,32$; $p<,001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri, toplam varyansın %78,45'ini açıklamaktadır. Birden fazla faktörde 0,10'dan daha az bir farkla yer alan maddeler, binişik olarak değerlendirilmekte ve ölçekten çıkarılması gerekmektedir (Büyüköztürk; 2002, 118). Ölçeğe ait 11, 12, 15, 18, 19, 20 numaralı soruların, binişik özellik gösterdiği görülmektedir. Bu sebeple, ilgili sorular ölçekten çıkarılmış ve AFA analizi tekrarlanmıştır.

İkinci AFA sonucunda; ölçekte yer alan maddelerin 2 faktörde toplandığı görülmektedir. KMO değerinin, 959 olduğu ve Barlett küresellik testi sonucunun ($x^2=4456,47$; $p<,001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri, toplam varyansın %81,47'sini açıklamaktadır. Ölçeğe ait 10 numaralı sorunun, binişik özellik gösterdiği görülmektedir. Bu sebeple, ilgili sorular ölçekten çıkarılmış ve AFA analizi tekrarlanmıştır.

Üçüncü AFA sonucunda; ölçekte yer alan maddelerin 2 faktörde toplandığı görülmektedir. KMO değerinin, 957 olduğu ve Barlett küresellik testi sonucunun ($x^2=4301,00$; $p<,001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri, toplam varyansın %83,30'unu açıklamaktadır. Her bir faktör altında en az 3 değişken olması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin; 2016, 311). Bu sebeple, 21 ve 22nci sorularda

ölçekten çıkarılmış ve kalan maddeler tek faktörde toplandığı için döndürme işlemi yapılmaksızın AFA analizi tekrarlanmıştır.

Tablo 5: İkinci Pilot Uygulamadaki Son AFA Analizi (n=209)

Ölçek Maddeleri	Faktör 1
S1	,927
S2	,940
S3	,942
S4	,920
S5	,935
S6	,923
S7	,874
S8	,941
S9	,882
S13	,864
S14	,858
S16	,934
S17	,878
KMO Testi	,959
Barlett Küresellik Testi	$\chi^2=4089,79$; $p<,001$
Açıklanan Varyans	82,716

Tekrarlanan AFA analizi sonucunda, ölçek maddelerinin tek faktörde toplandığı görülmektedir. KMO değerinin ,959 olduğu ve Barlett küresellik testi sonucunun ($\chi^2=4089,79$; $p<,001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri, toplam varyansın %82,716'sını açıklamaktadır. Ölçek maddelerine ait faktör yükleri en az faktör yükü olarak kabul edilen 0,5 değerinin üzerindedir. Kooperatif başarı ölçeğinin, 13 madde ve tek faktörlü bir yapıda olduğu tespit edilmiştir.

İkinci Pilot Uygulamadaki Yakınsama Geçerliliği

Ölçeğin geçerliliğini açıklamak için, ayrıca yakınsama geçerliliğine bakılmıştır. Yakınsama geçerliliği için, birleşik güvenilirlik (CR) ve çıkarılan ortalama varyans değerlerine (AVE) bakılmıştır. Birleşik güvenilirlik değerinin 0,70 ile 0,90 arasında olması (Nunnally ve Berstein, 1994: 84) ve çıkarılan ortalama varyans değerinin 0,50'nin üzerinde olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981: 39-50).

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin yakınsama geçerliliğini belirlemeye yönelik yapılmış olan CR ve AVE sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: İkinci Pilot Uygulamadaki Yakınsama Geçerliliği (n=209)

Ölçek Adı	Birleşik Güvenirlik (CR)	Çıkarılan Ortalama Varyans (AVE)
Kooperatif Başarı Ölçeği	,827	,984

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin birleşik güvenilirlik değerinin ,827 olduğu ve çıkarılan ortalama varyans değerinin ,984 olduğu görülmektedir. Elde edilen değerlerin gerekli kriterleri sağladığı dikkate alındığında, Kooperatiflerde başarı ölçeğinin yakınsama geçerliliğini sağladığı görülmektedir.

İkinci Pilot Uygulamada Güvenirlik Analizi

Güvenirlik analizi için, genellikle Cronbach Alpha katsayısı kullanılmaktadır. Cronbach Alpha katsayısı, bir ölçekteki soruların varyansının,

genel varyansa bulunması ile elde edilmektedir. 0 ile 1 aralığında değer almaktadır (Karagöz; 2021:639). Cronbach Alpha katsayısının en az 0,7 olması arzu edilmektedir (Altunışık vd; 2012, s.126). Güvenirlilik analizi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: İkinci Pilot Uygulamadaki Güvenirlilik Analizi (n=209)

Ölçek Adı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Kooperatif Başarı Ölçeği	,982	13

Kooperatif başarı ölçeğinin, 982 güvenirlilik katsayısına olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin yüksek güvenirliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

C. Ana Uygulama

Ana uygulama ile 13 sorudan oluşan ölçeğin, yeni bir örneklem ile geçerlilik ve güvenirliliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Ana Uygulamadaki Örneklem İlişkin Bulgular

Yapılan ana uygulamaya, 281 kişi katılım göstermiştir. Ana uygulamaya katılım sayısı, değişken sayısının 10 katından çok fazla olduğu görülmektedir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Ana Uygulamadaki Örneklem İlişkin Betimleyici Özellikler (n=281)

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	247	87,9
	Erkek	34	12,1
Medeni Durum	Evli	230	81,9
	Bekâr	51	18,1
Yaş	18-24 Yaş	2	0,7
	25-31 Yaş	16	5,7
	32-38 Yaş	40	14,2
	39-45 Yaş	76	27,0
	46 Yaş ve Üzeri	147	52,3
Eğitim	İlköğretim	52	18,5
	Lise	88	31,3
	Yüksekokul	47	16,7
	Fakülte	66	23,5
	Yüksek lisans	28	10,0
Kooperatif	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	213	75,8
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	47	16,7
	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	20	7,1
	Tarım Satış Kooperatifi	1	0,4

Katılımcıların %8,9’u kadın ve %12,1’i erkektir. Katılımcıların %81,9’u evli iken, %18,1’i bekârdır. Katılımcıların %0,7’si 18-24 yaş aralığında, %5,7’si 25-31 yaş aralığında, %14,2’si 32-38 yaş aralığında, %27,2’si 39-45 yaş aralığında ve %52,3’ü 46 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %18,5’i ilköğretim, %31,3’ü lise, %16,7’si yüksekokul, %23,5’i fakülte ve %10’u yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların %75,8’i kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifi, %16,7’si tarımsal kalkınma kooperatifi, %7,1’i üretim ve pazarlama kooperatifi ve %0,4’ü tarım satış kooperatifi üyesidir.

Ana Uygulamadaki AFA Analizi

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin geçerliliğini belirlemeye yönelik yapılmış olan AFA analizi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Ana Uygulamadaki AFA Analizi (n=281)

Ölçek Maddeleri		Faktör 1
Ölçeğin İlk Hali Sıra Numarası	Ölçeğin Son Hali Sıra Numarası	
S1	S1	,933
S2	S2	,927
S3	S3	,946
S4	S4	,944
S5	S5	,931
S6	S6	,936
S7	S7	,875
S8	S8	,944
S9	S9	,913
S13	S10	,933
S14	S11	,835
S16	S12	,902
S17	S13	,893
KMO Testi		,964
Barlett Küresellik Testi		$\chi^2=5872,81$; $p<,001$
Açıklanan Varyans		84,063

Yapılan AFA analizi sonucunda, ölçek maddelerinin tek faktörde toplandığı görülmektedir. KMO değerinin ,964 olduğu ve Barlett küresellik testi sonucunun ($\chi^2=5872,81$; $p<,001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri, toplam varyansın %84,063'ünü açıklamaktadır. Ölçek maddelerine ait faktör yükleri en az faktör yükü olarak kabul edilen 0,5 değerinin üzerindedir. Kooperatif başarı ölçeğinin, ikinci pilot uygulamada elde edilen 13 madde ve tek faktörlü bir yapısını koruduğu tespit edilmiştir.

Ana Uygulamadaki Yakınsama Geçerliliği

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin yakınsama geçerliliğini belirlemeye yönelik yapılmış olan CR ve AVE sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Ana Uygulamadaki Yakınsama Geçerliliği (n=281)

Ölçek Adı	Birleşik Güvenirlilik (CR)	Çıkarılan Ortalama Varyans (AVE)
Kooperatif Başarı Ölçeği	,841	,986

Kooperatiflerde başarı ölçeğinin birleşik güvenilirlik değerinin ,841 olduğu ve çıkarılan ortalama varyans değerinin ,986 olduğu görülmektedir. Elde edilen değerlerin gerekli kriterleri sağladığı dikkate alındığında, Kooperatiflerde başarı ölçeğinin yakınsama geçerliliğini sağladığı görülmektedir.

Ana Uygulamadaki DFA Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), önceden geliştirilmiş, önceki çalışmalarda kullanılmış, kuramsal dayanağı olan veya modelin doğruluğunu test etmek için kullanılan bir analiz türüdür. Bu çalışmada, ikinci pilot uygulama ve ana uygulamada elde edilen tek faktörlü yapının doğruluğunu test etmek amacıyla DFA yapılmıştır. Araştırma verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle maximum

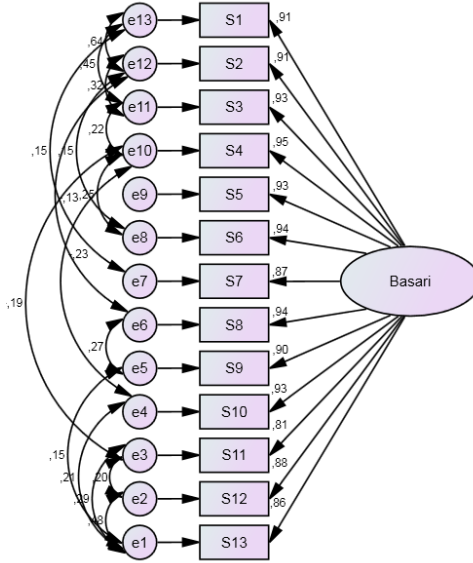
likelihood hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Faktör analizinde uyum iyiliği indeksine ait değerlerin, kabul edilebilir seviyede olması gerekmektedir. İlgili uyum indeksleri Tablo 11’de gösterilmiştir (Gürbüz ve Şahin; 2021, 38-54).

Tablo 11: Uyum İyiliği İndekslerine Ait Değerler

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
X^2/df	< 3	$3 < (X^2/df) < 5$
GFI	$> 0,95$	$> 0,90$
CFI	$> 0,95$	$> 0,90$
RMSEA	$< 0,05$	$< 0,08$

Kooperatiflerde başarı ölççeğine yönelik yapılmış olan DFA analizi sonuçları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Ana Uygulamadaki DFA Analizi (n=281)

Toplam 13 madde ve tek faktörlü yapıdan oluşan “Kooperatif Başarı Ölçeği”nin birinci düzey tek faktörlü faktöriyel yapısı, AMOS 24 paket programı kullanılarak test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir seviyede olmadığı görülmüştür. Bu sebeple, sırasıyla e12-e13, e1-e2, e5-e6, e11-e13, e1-e4, e1-e3, e3-e10, e4-e10, e7-e13, e8-e12, e1-e5, e10-e11, e8-e10, e6-e12 ve e2-e3 hata terimleri arasında önerilen kovaryans yapılmış ve her düzenlemede analiz tekrar edilmiştir. Birinci düzey tek faktörlü DFA analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri (χ^2 [49, N=281]=129,011; $p<,01$; $\chi^2/df=2,633$, RMSEA=,076; GFI=,937; CFI=,986), önerilen tek faktörlü modelin, veri ile uyumlu ve kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, araştırmadan elde edilen verilerin “Kooperatif Başarı Ölçeği”nin, ikinci pilot uygulama ve ana uygulamada öngörülen kurumsal altyapısı (tek faktörlü) ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Ana Uygulamadaki Güvenirlilik Analizi

Kooperatiflerde başarı ölçeğine yönelik yapılmış olan AFA ve DFA sonucunda elde edilen 13 madde ve tek faktörden oluşan ölçeğin güvenirlilik analizi sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: Ana Uygulamadaki Güvenirlilik Analizi (n=281)

Ölçek Adı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Kooperatif Başarı Ölçeği	,984	13

Kooperatif başarı ölçeğinin, 984 güvenirlilik katsayısına olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, ölçeğin yüksek güvenirliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

V. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Ölçek geliştirme çalışmaları kapsamında yapılan bilimsel analizler neticesinde, kooperatiflerin başarılarını ölçmek için kullanılacak on üç maddeye ulaşılmıştır. Bu maddeler;

- Yönetim ve ortaklar tarafından bilinen ve benimsenen ortak bir vizyonumuz vardır.
- Yönetim ve ortaklar tarafından bilinir ve benimsenen ortak değerlerimiz vardır.
- Faaliyetler, vizyon ve ortak değerler doğrultusunda yürütülür.
- Ortaklar arasında bilgi paylaşımı yapılır.
- Üretimden satışa kadar ortakların fikirleri dikkate alınır.
- Ortaklar istediklerinde yönetiminden bilgi alabilir.
- Yılda en az bir defa ortaklar arasındaki birlikteliği artırıcı faaliyetler yapılır.
- Toplumsal değerlere duyarlı hareket edilir.
- Halkla ilişkiler faaliyetleri etkin bir şekilde yapılır.
- İş hacmini büyütmek için belirlenmiş bir yol haritası vardır.
- Gerekli izin ve kalite belgeleri mevcuttur.
- Faaliyetlerinin etkinliği üyeler tarafından takip edilir.
- Finansal sürdürülebilirlik stratejimiz vardır.

Yukarıda yer verilen maddelerin ilgili kooperatif açısından durumu bilimsel bir bakış açısıyla sorgulandığında, istenilen kooperatifin başarısını ortaya koyacak verilere ulaşılmış olunacaktır.

Bu çalışmanın yukarıda bahsedilen bulgusu bu çalışmanın diğer çalışmalar karşısında özgünlüğünü ortaya koyan en önemli özellikleri olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki bulgular ışığında bu çalışma kooperatifçilik alanında daha önceden yapılmış çalışmalarla karşılaştırıldığında, bu çalışmanın daha önceki çalışmalarda yeterince işlenmemiş olan kooperatiflerin başarıları ve başarılarının nasıl ölçüleceği konusuna odaklandığı görülmektedir. Bu anlamda kooperatiflerle ilgili literatüre katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kooperatifler halkın refahını artırmada ve kazancın tabana yayılmasında önemli birer aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın Kooperatifi, Tarım Satış Kooperatifi, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

türleri yine kooperatifler arasında halkın en fazla örgütlendiği ve kooperatif temel felsefesini en iyi temsil eden kooperatiflerdir. Bu nedenle çalışmada bu dört kooperatif türünün ortakları üzerinden bir çalışma tercih edilmiştir.

Kooperatiflerin taşıdığı önem yanında, özellikle ülkemiz bilimsel araştırma literatüründe kooperatifler ile ilgili çalışmalar yeterince yoğun değildir. Bunun yanı sıra bu önemli örgütlenme türünün daha yaygınlaşması, başarılı örneklerin artmasına bağlıdır. Başarılı örnekler bu alana girecek kişileri teşvik edecektir. Literatürde yarı resmi bir statüye sahip olan ve bu nedenle formal bilgileri doğası gereği barındıran Tarımsal Üretici Birlikleri'nde yapılmış performans ölçümü şeklinde çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda ilgili kooperatiflerde hâlihazırda tutulmakta olan birtakım değişkenler performans göstergesi olarak kabul edilmiş ve analizler bu değerler ışığında gerçekleştirilmiştir. Ancak bizim çalışmamızın konusu olan ve kooperatiflerin çok önemli bir kısmını oluşturan dört kooperatif türü, kooperatifin başarı durumunun ölçülebileceği formal bilgilerin tutulmadığı yapılar ve bu tür kooperatiflerin başarılarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek eksikliği yaptığımız literatür taramalarında ortaya çıkmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmada kooperatif ortak memnuniyeti bağlamında kooperatif performanslarının ölçülmesini hedefleyen “Kooperatifler İçin Başarı Kriterleri Ölçeği” geliştirilmiştir.

Bu çalışmada optimal örneklem sayısını, ölçek geliştirme çalışmaları açısından araştıran Bryman ve Cramer (2001) önerisi göz önüne alınmış olup, bu duruma uygun ulaşılan örneklem sayısının oluşturulan madde havuzunun en az beş katı olmasına dikkat edilmiştir. Gerçekleştirilen analizler gönüllü ve rastgele seçilmiş kooperatif ortaklarıyla üç farklı örneklem şeklinde gerçekleştirilmiştir. Üç farklı örneklem ile hareket edilmesinin sebebi literatürde kendine dayanak bulma çabasıdır. Bu duruma göre oluşturulan soru havuzu üzerinden ilk örneklem ile dil bilgisi ve yapısal düzeltmeler gibi genel geçer düzeltmeler ortaya koymak amacıyla pilot bir uygulama (n=57) hedeflenmiş, ikinci örneklem neticesinde elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirlik durumları test edilerek faktör yapısının ortaya konması (n=209) amaçlanmıştır. Oluşan faktör yapısının tekrar doğrulamak ve test etmek amacıyla da son örneklemde çalışma yapılmıştır (n=281).

Tanımlayıcı istatistikler bu çalışmada; yüzde, sayı, standart sapma, ortalama, maksimum ve minimum) şeklinde verilmiştir. Geliştirilen ölçeğin ilk adımı olarak Yapı Kavram Geçerliliğinin kontrol edilebilmesi ve faktör yapısının oluşturulması için Açıklayıcı Faktör Analizi temel bileşenler metodu kullanılmıştır. Güvenilirlik testi ile bu çalışmada kullanılmış olan ölçeklerin güvenilirliklerin kontrolü gerçekleştirilmiştir.

İlk örneklemde; 22 maddeden oluşan Kooperatif Başarı Kriterleri ölçeği, Türkiye genelinde faaliyet gösteren farklı kooperatif türlerine ortak olan 57 katılımcıya yönelik olarak pilot bir çalışma şeklinde uygulanmıştır.

Birinci örneklemin ardından ölçekte birtakım düzeltmeler yapılmış ve 22 sorudan meydana gelen aynı ölçek ikinci farklı bir örneklem grubuna uygulanmıştır. Bu örneklem grubunu; Kadın Kooperatifi, Tarım Satış Kooperatifi, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortakları

arasından ve rastgele seçilen 209 kişi oluşturmuştur. Kooperatif ortaklarına yönelik yapılan kooperatif başarı kriterleri ölçeğinde birden daha çok faktörde çıkan ve faktör yük değeri 0,30 değerinden düşük çıkan bazı maddeler ölçeğin nispeten daha anlamlı bir şekilde olması amacıyla teker teker ve sırasıyla çıkarılmış, ardından faktör analizi yenilenecek faktör yapısı tekrar kontrol edilmiştir.

Kooperatif başarı kriterleri ölçeği için yapılan ve yapı geçerlilik ile güvenilirlik değerlerini ortaya koyan ilk iki uygulama ardından 13 maddeye, madde eleme işlemi ile ulaşılan ölçeğin, uygulama büyüklüğü bağlamında daha geniş uygulamalarda kullanılabilecek güvenilirlikte ve yeterlilikte olduğu da gözlemlenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son örneklemeden ortaya çıkan veriler eşliğinde yapılan “birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi” neticesinde, standartlaştırılmış tahmini değerlerin pozitif olduğu göz önüne getirilmiş ve ortaya çıkan uyum iyiliği değerleri bilimsel olarak kabul edilebilir değer aralığında bulunmuştur.

Bu çalışmada bilimsel alanda kullanılacak ve bundan sonra bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yardımcı olacak bir ölçme aracı olarak 13 maddeden ve tek faktörden oluşan “Kooperatifler İçin Başarı Kriterleri Ölçeği” geliştirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında, kooperatiflerin ülke ve bölge ekonomisi açısından önemli bir yer kapladığı, ancak bu önemin yanında bilimsel alanda yeteri kadar incelenmediği gerçeği ile karşılaşmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 7. Baskı, Sakarya Yayıncılık, İstanbul.
- Altman, M. (2010). History and Theories of Cooperatives. *International Encyclopedia of Civil Society*. 563.
- Bolarinwa, O. A. (2015). Principles and Methods of Validity and Reliability Testing of Questionnaires Used in Social and Health Science Researches. *Nigerian Postgraduate Medical Journal*, 22(4), 195-201.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (Onuncu Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carpenter, S. (2018). Ten Steps in Scale Development and Reporting: A Guide For Researchers. *Communication Methods and Measures*, 12(1), 25-44.
- DeVellis, R. F. (2017). *Ölçek Geliştirme: Kuram ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Fornell C. ve Larcker D. F. (1981), Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error, *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Gümüş, İ. (2003). Türkiye’de Kooperatifçiliğin Gelişimi. *Karınca Dergisi*. 800.
- Gürbüz S. ve Şahin F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gürbüz S. ve Şahin F. (2021). AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- <https://sosyalekonomi.org/kooperatif-istatistikleri/>
Karagöz Y. (2021). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 3. Basım, Atlas Akademik Basım Yayın Ltd.Şti., Ankara.
- Morgado, F. F. R., Meireles, J. F. F., Neves, C. M., Amaral, A. C. S., ve Ferreira, M. E. C. (2017). Scale development: Ten main limitations and recommendations to improve future research practices. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 30(3), 1-20.
- Mülâyim, Z. G. (2006). Kooperatifçilik. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Nunnally, J. C. ve Bernstein, I. H. (1994), *Psychometric Theory*, 3rd Ed., McGrawhill Press, New York.
- Seçer, İ. (2015). SPSS ve LISREL İle Pratik Veri Analizi,(2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Slavec, A., ve Drnovsek, M. (2012). A Perspective on Scale Development in Entrepreneurship Research. *Economic and Business Review*, Cilt:14, Sayı:1.39-62.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Wymer, W., ve Alves, H. M. (2013). Scale Development Research in Nonprofit Management & Marketing: A Content Analysis and Recommendation for Best Practices. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, Cilt: 10, Sayı: 1, Syf. 65-86.

SUMMARY

In terms of increasing the development level of our country, developments that will take place locally are very important. Among the most important studies on this subject are the works to be carried out by the cooperatives. The success of cooperatives is important for their partners, their social environment, for the region and the country. However, it is not scientifically possible to determine the success level of an immeasurable phenomenon. Therefore within the scope of this study, in the context of the satisfaction of the cooperative partners, "Success Criteria Scale for Cooperatives" -which aims to measure cooperative performance- has been tried to be revealed by working on partners of the most frequently encountered cooperatives in daily life (such as "Women's Cooperatives, Agricultural Sales Cooperatives, Production and Marketing Cooperatives and Agricultural Development Cooperatives".) In this way, it is aimed to contribute to the literature by developing a scientific scale that includes a number of success criteria that will be used as a basis for the success of cooperatives.

If we analyse the cooperatives in Turkey within the scope of statistical information (sosyalekonomi.org / 20.06.2022), there are 53,259 cooperatives in Turkey by 2022. These provide 30 different types of activities. All these cooperatives have 7.422.994 partners. Considering the field of their activity, house building cooperatives are the most in number. This is followed by agricultural development cooperatives in the second place. Motorized transport cooperatives are in the third place. When the size of the cooperatives is evaluated in terms of the number of their partners; beet growers cooperatives are in the first place. This is followed by house building cooperatives in the second place. After these two groups, agricultural credit cooperatives are in the third place. Total annual turnover of cooperatives in Turkey is more than 300 million Euros. In terms of their turnover, the first three cooperatives are Pankobirlik, Agricultural Credit Cooperatives and Farma Logistics Cooperative, respectively. Turkey is the second country with the highest number of cooperatives in Europe. However, it cannot be in the top three

countries of Europe in terms of very critical indicators such as annual turnover, number of employees and number of partners.

This is the situation in terms of cooperative statistics in Turkey. If we analyse the cooperatives around the world (sosyalekonomi.org / 20.06.2022); There are 2.6 million cooperatives worldwide and these cooperatives operate in 145 countries with over 1 billion customers and partners. The size of the world-wide cooperative ecosystem can be explained with the following example: If the cooperative ecosystem in the world were a country, its economy would be the fifth largest in the world after Germany. The total value of the assets of cooperatives worldwide is approximately \$19.6 trillion. The annual income of the cooperative ecosystem in the world corresponds to approximately 4.3% of the total global gross domestic product and this is 2.98 trillion dollars in monetary terms. It is seen that more than 10% of the national income of Finland, New Zealand, France and the Netherlands is produced by cooperatives. According to data covering 156 countries, approximately 279.4 million people work part-time or full-time in cooperatives on a global scale. It can be easily said that the most common type of cooperative in the world is agricultural cooperatives. The number of direct or indirect workers associated with cooperatives corresponds to approximately 9.46% of the active population working in the world.

The fact is the developing "Scale for Success Criteria of Cooperatives" in order to measure the success of cooperatives. As a result of the scientific analyzes made within the scope of these scale development studies, 13 items have been identified that can be used to measure the success of cooperatives. These are; We have a common vision that is known and embraced by management and partners; We have common values that are known and embraced by management and partners; Activities are carried out in line with the vision and common values; Information sharing between partners; Opinions of the partners are taken into account, from production to sales stages; Partners can get information from management whenever they request; At least once a year, activities are carried out to increase the cooperation between the partners; We act in accordance with social values; Public relations are carried out effectively; A roadmap is set to increase the business volume; Related permission and quality documents are available; The effectiveness of activities is followed by the members; We have financial sustainability strategy.